

**LAYOUTS OF SOCIAL LIFE REFLECTED IN PUBLICATION
„SOCIETATEA DE MÂINE”**

**Mircea Ciolac, Researcher, PhD Student, West University of Timișoara
Ștefan Lifa, Assist. Prof., PhD, West University of Timișoara**

Abstract: The quantitative method has points in positive filosofie. It uses methods thaken from sociologie. In historical research can pan out only if all dates of the problem are known.

Conclusion are given by the analyses of compare this dates. The ideal cases where content analysis so results are study of archival documents , written sources , press.

“Tomorrow's society” emerged in the interwar period. It is the case to be studied using content analysis. We have referred to some aspects of social life , authors or topics.

Our study has recently started and we want to continue.

Keywords: Publication „Societatea de Mâine”, interwar press, Romanians authors, quantitative history, using content.

Istoriografiei secolului al XX-lea îi datorăm o nouă metodă de lucru în studierea istoriei: **metoda cantitativă**. Această metodă a fost aplicată în toate domeniile istoriei: în istoria politică, în cea economică, în demografia istorică, istoria culturii ș. a. m. d.

În ultimele decenii metoda cantitativă, des folosită, a căzut în desuetudine, tocmai datorită faptului că a fost absolutizată. Ea trebuie să rămână doar o metodă, un auxiliar prețios, dar nu totul în studierea istoriei. Esența ei constă în extragerea concluziilor din comparațiile a diferiți termeni variabili. Pentru a putea fi studiat un anumit fenomen, avem nevoie de absolut toate datele referitoare la acesta, căci numai într-un asemenea caz putem face comparații corespunzătoare realității și putem extrage din ele concluzii adevărate. Având în vedere acest lucru, afirmăm că metoda cantitativă poate fi folosită cu succes mai ales de cercetătorii istoriei moderne și contemporane. Încă din secolele XVIII, XIX, datorită dezvoltării aparatului administrativ al diferitelor state și a bogăției informațiilor și documentelor, variabilele ce urmează a fi comparate îndeplinesc condiția amintită mai sus.

Totodată, datorită dezvoltării tehnice și științifice, calculatoarele – ajutoarele istoricului cantitativist – au devenit mai ieftine și mai ușor de procurat, ceea ce poate fi considerat un argument în plus în favoarea acestei metode. Considerăm utilă și necesară *încă o încercare de studiu cu ajutorul metodei cantitative*. Ni s-a părut că revista **Societatea de mâine** este un teren prielnic pentru asemenea încercare, în primul rând prin durata ei de apariție, în toată perioada interbelică, și prin caracterul ei reprezentativ pentru anumite fenomene, pentru conjunctura în care a dăinuit vreme de 21 de ani.

În Europa de după primul război mondial a apărut, ca urmare a distrugerilor pricinuite de marea conflagrație, o puternică criză care s-a manifestat în toate domeniile vieții politice, economice, sociale ș. a. m. d. Această criză s-a manifestat și în România.

Distrugerile, pierderile suferite de unele obiective importante și zone industriale, au avut repercusiuni și asupra situației sociale. Totodată, și ca urmare a unor schimbări politice

petrecute, se poate vorbi de o situație generală mult schimbată față de cea de dinainte de război. Aceasta i-a determinat pe majoritatea cercetătorilor să considere că secolul al XIX-lea s-a întins, din toate punctele de vedere, exceptând cel cronologic, până la 1914, dată la care începe o nouă eră în istoria omenirii.

Urmele războiului s-au extins și asupra felului de a gândi al oamenilor. A avut loc și o reevaluare a sistemului de valori. Disprețul vieții în timpul războiului, opoziția dintre combatanți și cei din spatele frontului au provocat incizii în mentalitatea colectivă. Spre exemplu, foștii soldați, care erau gata să-și dea viața în timpul războiului pentru vechile principii, au fost primii care s-au ridicat împotriva acestora la începutul perioadei interbelice.

România, integrată deplin în sistemul european, a simțit și ea influențele acestor curente. Dar în fața României întregite, de după 1918, se găseau multiple sarcini de rezolvat. Actul de la 1 Decembrie 1918 a adus deplina unitate statală, precum și o generație de creatori capabili să răspundă celor mai înalte exigențe¹.

Dintre problemele fundamentale care i-au fost puse României, prin Unirea cea Mare, una dintre cele mai importante era cea a rolului ce trebuia prescris culturii, ca "*activitate umană îndreptată în mod deliberat spre realizarea unui scop social*"¹, ca "*ipostază majoră a socialului și a umanului*"².

Un important fenomen a fost apariția la Cluj, în mai 1921, a revistei "Gândirea".

Clujul – își amintea Cezar Petrescu – găzduia în primăvara anului 1921 "*o gălăgioasă colonie de juni cărturari veniți din toate ungherele vechiului regat să cunoască o țară, înzestrată în himerica noastră închipuire cu toate darurile unui pământ al fâgăduinței*"³. Dintre aceștia, Lucian Blaga, Adrian Maniu, Gib I. Mihăiescu, Radu Dragnea, Emil Isac, D. I. Cucu, Cezar Petrescu și alții au hotărât să editeze "Gândirea".

În perioada ei de început, revista a încercat să continue tradiția "Luceafărului" (apărut în 1902). În lupta lor pentru o cultură românească unitară, directorii "Gândirii", D. I. Cucu și Cezar Petrescu, au reușit să grupeze în jurul revistei intelectuali de marcă din toate colțurile țării: Ion Pillat, Emanoil Bucuța, Pamfil Șeicaru de la București, Demostene Botez, Al. Philippide de la Iași.

Revista nu și-a fixat un alt program în afară de cel amintit mai sus. De fapt, nici nu avea cum, datorită spiritului eclectic de care a dat dovadă: a reunit colaboratori cu concepții diferite, de la sămănătoriști (Ecatarina Pitiș) sau neosămănătoriști (Pamfil Șeicaru), la simboțiști sau expresioniști (A. Cotruș), de la tradiționaliști de tendință religioasă (Nichifor Crainic) până la poeți, critici sau gânditori de alte diverse orientări (Emil Isac, Mircea Eliade)⁴.

Cezar Petrescu a rămas singurul director din februarie 1922 până la începutul anului 1926, când conducerea revistei a fost preluată de Nichifor Crainic⁵.

În istoriografia noastră au fost dese aprecieri cum că revista "Gândirea", în tot ceea ce a publicat, s-a aliniat direcției antiraționaliste promovată de Nichifor Crainic⁶. Părerea noastră

¹ O. Neamțu, *Cultura ca acțiune socială*, București, 1976, p. 132.

² Al. Tănase, *Cultură și civilizație*, București, 1977, p. 43.

³ Cezar Petrescu, *Pe când eram tineri*, în "Gândirea", X, nr. 12, dec. 1930, p. 408, apud D. Micu, *Gândirea și gândirismul*, Minerva, București, 1975, p. 11.

⁴ Cu excepția lui Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru și Mircea Eliade, toți au fost și colaboratori ai S.d.M.

⁵ D. Micu, *op. cit.*, p. 28.

este că, în prima ei perioadă de existență, "Gândirea" și-a îndeplinit, în ansamblu, misiunea de a se adresa maselor, având ca profesiiune de credință luminarea lor. În a doua parte a existenței ei, revista a devenit exponenta curentelor de dreapta, dar în paginile ei au publicat articole numeroși cărturari care n-au avut nimic comun cu obscurantismul antiraționalist.

Mutarea "Gândirii" la București, ca și tonalitatea primită de această revistă, ca urmare a influențelor lui Nichifor Crainic, au îndemnat intelectualitatea românească din Cluj să caute noi căi de exprimare a propriilor opțiuni social-culturale.

În acest context apărea la Cluj, în 1924, revista "**Societatea de mâine**", ce s-a deosebit mult de "Gândirea", nu atât prin programul ei din această primă perioadă de după război, cât mai ales prin modul lui de realizare. "Societatea de mâine" lansează, în articolul program "Chemarea noastră", următoarea interogație: "*Cine nu caută să scruteze tainele viitorului, cine nu vrea să colaboreze la înfăptuirile durabile ale timpului ce va să vină, cine nu dorește să cunoască firul evoluției și să lucreze în direcția ascendentă a progresului*" Tot aici se specifică faptul că "*datoria generației actuale este să consolideze rezultatele dobândite prin jertfe și dureri fără număr. Este atâta de făcut încât venirea noastră nu poate fi inoportună și privită cu ochi răi de nimeni*"⁷ "Societatea de mâine" își propunea să difuzeze cultura în mijlocul poporului, în scopul de a-l ridica pe o nouă treaptă de progres, pentru a face din fiecare român un luptător în slujba democrației și libertății, un om de nădejde pentru țară și demn de înaintașii glorioși.

Astfel, putem găsi în paginile revistei un număr mare de articole din toate domeniile, scrise pentru a fi difuzate în rândurile maselor largi populare, pentru integrarea deplină a noilor provincii unite și, mai ales, a Transilvaniei, într-o Românie unitară.

Economia și politica privite prin prisma revistei și rolul culturii în aceste domenii

Încă de la prima apariție, revista "Societatea de mâine" și-a propus să nu se lase influențată de vreun curent sau partid politic, să fie o revistă cu un orizont larg, deschis tuturor ideilor progresiste. Aceasta însă nu înseamnă că nu ar fi dezbătut în paginile ei problemele cu care s-a confruntat societatea din acea vreme. Spre exemplu, oferim comparația din fig. 21. În timp ce în anul 1929 articolele economice cuprindeau 27% din numărul articolelor din acest an, articolele cu temă politică au acoperit doar 12%. Anul 1929 este anul în care în majoritatea țărilor europene a început criza economică. În schimb, în 1938, articolele economice cuprind doar 8% din totalul articolelor, iar cele politice acoperă 21%. În 1939, anul izbucnirii celui de-al doilea război mondial, situația este asemănătoare: 4% articole economice și 18% articole cu tentă politică. Situația se repetă și în anul 1940, an de grea încercare pentru România: 1% articolele economice și 14% politice. Observăm, de asemenea, la o privire generală, reducerea procentajului ocupat de articolele economice și politice. Treptat – și în mare parte și din cauza cenzurii⁸ – aceste articole cuprind un loc mai mic în numărul articolelor.

Condițiile grele pe care le-a avut de înfruntat de-a lungul celor 21 de ani de apariție, în primul rând cele de natură financiară (revista fiind una literară, fără partid sau susținută de

⁶ Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, Ed. Eminescu, București, 1976, p. 352.

⁷ *Chemarea noastră în D.d.M.*, 1924, nr. 1.

⁸ În 1940 revista a fost chiar interzisă pentru un timp de cenzura legionară.

cineva), au făcut ca numărul articolelor apărute în fiecare an să se reducă mereu. Se pot sublinia aici, încă o dată, meritele directorului Ion Clopoșel și ale colaboratorilor săi ce au făcut ca revista să apară timp de 21 de ani fără întrerupere⁹. La început, "Societatea de mâine" a apărut săptămânal, bilunar, apoi lunar (din 1928), apoi chiar trimestrial (din 1932 și în anii următori). Bineînțeles, încercările de a relua editarea săptămânală a revistei nu au lipsit din partea colaboratorilor ei.

Arătăm mai jos, spre exemplu, numărul articolelor care au apărut în fiecare an¹⁰ și procentajul articolelor economice:

1924: 414 articole (20%)	1925: 399 articole (24%)
1926: 496 articole (18%)	1927: 516 articole (11%)
1928: 286 articole (16%)	1929: 254 articole (27%)
1930: 293 articole (11%)	1931: 245 articole (5%)
1932: 142 articole (6%)	1933: 207 articole (3%)
1934: 188 articole (8%)	1935: 161 articole (2%)
1936: 148 articole (6%)	1937: 149 articole (11%)
1938: 103 articole (8%)	1939: 105 articole (4%)
1940: 82 articole (1%)	1941: 66 articole (0%)
1942: 141 articole (5%)	1943: 141 articole (7%)
1944: 0 articole (0%)	1945: 18 articole (25%)

Spre a putea face comparația generală oferim fig. 14. Se poate observa aici cum tendința generală a numărului articolelor este în scădere. Este, de asemenea, semnificativă fig. 15, în mare parte asemănătoare fig. 21. Numărul articolelor economice ocupă un loc în concordanță cu contextul social-economic. Din fig. 16, care este o comparație a procentajului ocupat de articolele economice față de procentajul articolelor – poezii, spre exemplu, putem trage concluzia că, dacă în 1924, articolele economice ocupă 20% – ca o tendință generală spre rezolvarea problemelor economice cu care se confrunta societatea –, în 1929, la începutul crizei economice, acestea au crescut simțitor, la 27%. Conform fig. 1, articolele economice cunosc o descreștere în perioada crizei economice. Studiind însă mai atent lucrurile, putem oferi următoarea explicație: în primul rând, criza i-a preocupat foarte mult pe colaboratorii revistei și din punct de vedere politic (fig. 2). În al doilea rând trebuie avut în vedere faptul că revista căuta în această problemă soluții strict științifice, fără a încerca să fie partinică. În al treilea rând trebuie făcut apelul necesar și la conținutul articolelor. Este perioada în care devin tot mai frecvente articolele din rubricile referitoare la social: "cronica muncitorească" (alte exemple: G. Todica: "cercuri vicioase", 1930, nr. 21, p. 374; I. Cristea: "economia organizată", 1931, nr. 3-4, p. 70; P. Suci: "echilibrul economic al Europei", 1931, nr. 5, p. 107; P. Pandrea: "Înapoiții", "înaintații" și "criza", 1931, nr. 5; A. Maior: "periodicitatea conjuncturilor și crizelor europene", 1933, nr. 12, p. 288 ș. a. m. d.). În al patrulea rând, din această perioadă, din cauza conjuncturii politice, revista și-a restrâns mult procentajul

⁹ Singurele excepții: vezi nota 1 și anul 1944.

¹⁰ Spre a putea compara mai bine termenii din cap. următor, am considerat ca articole și poeziile sau paginile de proză.

articolelor economice, în favoarea rubricii "Discuții literare" – mai ales recenzii (vezi fig. 4: procentajul recenziilor e neobișnuit de mare pentru această perioadă).

Dar, revenind la fig. 16 și comparând numărul articolelor economice cu cele ale articolelor-poezii, observăm în 1934 schimbarea raportului în favoarea celor din urmă. Situația persistă și în anul 1939.

Considerăm necesar a arăta faptul că în articolele economice au fost incluse toate articolele în care am găsit referiri la finanțe, capital românesc, capital străin, bănci, inflație, credit, instituții economice. O altă parte a articolelor economice cuprinde: industria și industrializarea, măsuri economice, politica economică, protecționismul, comerțul, statistica economică, rolul statului în economie, bilanțuri, legislație economică, naționalizări, geografie economică. Tot în cadrul acestor articole au fost cuprinse referirile la agricultură, buget, științe agricole, silvicultură, precum și referirile la latura economică a problemelor sindicale, asigurărilor sociale, orașe, sate, muncitori, criză economică. Un număr impresionant de referiri (în unii ani chiar 25%) sunt făcute la cooperatie, atât în perioada de început, cât și în perioada crizei, în perioada ce a urmat crizei precum și în anii următori când mulți specialiști, precum și factorii politici, vorbesc despre cooperatie. În mare parte factorii politici se vor inspira acum din cooperativismul italian.

Preocupările menționate mai sus ca făcând parte din domeniul economiei cuprind atât referiri pentru România, cât și pentru Europa, U.R.S.S. sau Statele Unite.

În România de după Marea Unire și la modul general în perioada interbelică, existau numeroase probleme economice care trebuia să fie rezolvate. Unirea din 1918 a oferit un nou cadru de dezvoltare a economiei românești, dar a și pus în fața economiștilor noi probleme. Au existat numeroase soluții, numeroase puncte de vedere. Credem că, la modul general vorbind, colaboratorii "Societății de Mâine" au avut convingerea, asemenea multor contemporani, că marile sarcini pe care le avea societatea de rezolvat în condițiile de după Unire, dar și de după primul război mondial (refacerea și dezvoltarea diversificată a tuturor ramurilor de producție, de circulație și de schimb) își pot găsi o rezolvare cu condiția ca această funcție să o îndeplinească doar cultura¹¹. În cadrul revistei "Societatea de Mâine" au fost frecvent vehiculate astfel de idei. Alături de ideile privind cooperatia¹², referirile la extinderea rolului culturii în sectorul economic sunt foarte numeroase¹³. Ele se găsesc și la reprezentanții generației de la 1918 cât și la cei ai generației imediat următoare și pot fi depistate de-a lungul celor 21 de ani de apariție a revistei.

Alături de industrie, agricultura, celălalt compartiment al economiei naționale, aflat pe primul loc în realizarea venitului național, a fost o frecventă preocupare a colaboratorilor "Societății de Mâine". Științele agricole ocupă un loc important în acest sens, dar și

¹¹ M. Todossia, I. Seizu, *Cultură și economie*, Junimea, București, 1986, p. 103.

¹² Spre a demonstra preocupările pentru cooperatia economică putem exemplifica și prin titlurile câtorva articole. Astfel, prof. univ. N. Ghiulea a publicat articole ca: "Principiul cooperatist", 1927, nr. 39-40, p. 460; "Educația cooperatistă", 1927, nr. 39, p. 482; G. C. Mărcuș, "Astra și cooperatia", 1928, nr. 2, p. 33; "Ofensiva cărții cooperatiste", 1928, nr. 2, p. 60; Ștefan Macri, "Mișcarea cooperatistă în România", 1930, nr. 13-14, p. 28; V. Drafta, "Cooperativa noastră în lumina cifrelor", 1942, nr. 4-7, p. 114 ș. a. m. d.

¹³ Am ales o serie de astfel de articole: V. Vlaicu, "Bugetul integral al țării", 1924, nr. 30, p. 601; Vasile C. Osvadă, "Două concepții", 1924, nr. 25, p. 502; "Conferințele noastre", 1925, nr. 40, p. 687; "Buletinul Astei", nr. 46-47, p. 825; Flaviu Șuluțiu, "Organizarea științifică a muncii", 1924, nr. 12; A. Tohăneanu, "Principii și probleme de economie politică", 1936, nr. 5, p. 116 ș. a. m. d.

preocupările pentru soarta țărănimii muncitoare, pentru situațiile economico-sociale. Pe primul loc se află în acest sens preocupările pentru situația locuitorilor din Munții Apuseni. Colaboratorii revistei recunosc existența unei probleme agrare în România și, alături de alte referiri la naționalizări în industrie, se pune și problema unei noi reforme sau a unei măsuri radicale¹⁴.

În ceea ce privește principalii autori ai articolelor cu tentă economică, pot fi amintiți: Vasile C. Osvadă, fost membru al Consiliului Dirigent, subsecretar al Resortului Agricultură, N. Ghiulea, profesor de politică socială la Universitatea din Cluj, sau Gavril Todica, ale cărui semnături sunt puse pe un procentaj foarte ridicat al articolelor apărute în cadrul acestui domeniu. De prin 1927 devin foarte frecvente articolele economice scrise de G. Neculcea și ing. Traian Nichiciu, mai ales cronicile economico-financiare. De asemenea, directorul revistei, I. Clopoșel, a făcut, în paginile revistei, numeroase referiri la problemele economice. Îi mai putem aminti pe Lothar Rădăceanu, pe ing. Virgil Birou, corespondent din Timișoara, autorul a 25% din articolele economice apărute în 1934 și a 50% din cele din 1935 ș. a. m. d.

Nu rareori articolele cu tentă economică au și referințe asupra politicului; astfel, în cadrul domeniului "politică" vom găsi și unele preocupări comune cu cele ale articolelor economice, și anume cele referitoare la diferite probleme sau situații sociale, syndicate, probleme muncitorești, problema locuințelor, protecționism economic, referitoare la proprietate, la problema agrară sau legislație, naționalizări, politică economică ș. a. m. d. Alte probleme incluse în sfera politică sunt cele referitoare la primul război mondial și la cel de-al doilea război mondial, începând cu 1939, la problema păcii, armată, dezarmare. Mai pot fi enumerate și alte preocupări, cum ar fi cele referitoare la fenomenul fascismului, la imperialism, democrație, dictatura regală, regalitate, partide, congrese, memorii, dictatură, revizionism. O altă serie de referiri sunt făcute la teoria sau practica relațiilor internaționale: la diferite alianțe sau păci, la Mica Înțelegere, diplomație, la problema Dunării, a Confederației Dunărene, sau Confederației Latine, la latinitate, la diferite foruri internaționale, dintre care cel mai important a fost Societatea Națiunilor, și la politica externă a României. Articolele politice se ocupă, de asemenea, de latura politică a situației femeii în perioada interbelică, o ocrotirii familiei și a copiilor, de Parlament, comerț, constituție, de alte instituții sociale, șomaj, greve, de situația clasei muncitoare și a țărănimii, de colonizări, macedo-români, administrație, doctrine politice, alegeri, emigranți ș. a. m. d.

Revista nu a ocolit nici problemele referitoare la social-democrație, socialism, independență, revoluție și republică, la reforme, chiar la marxism-leninism și la critica orânduirii capitaliste.

Având în vedere contextul în care a apărut "Societatea de Mâine", ea n-a putut ocoli nici problemele naționale, nici cele referitoare la unitatea națională, la adunarea de la Alba-Iulia, rolul națiunii, specificul național și mai ales la Dictatul de la Viena, din august 1940, la situația Basarabiei.

¹⁴ Găsim în acest sens unele articole, cum ar fi cele scrise de M. Chirișescu Arva, "Considerațiuni asupra agriculturii de mâine", 1924, nr. 12 și nr. 6; N. Ghiulea, "Organizarea muncii agrare", 1925, nr. 50, p. 866; I. Popescu Hălmăgel, "Problema agrară în România", 1925, nr. 36, 37; P. Suci, "Prosperitatea agrară de mijloc", 1926, nr. 23, p. 423 și "Reforma agricolă", 1937, nr. 3, p. 87; I. P. Radu, "Sporirea producției agrare", 1927, nr. 2, p. 35, nr. 3, p. 59, nr. 4, p. 94, nr. 5, p. 116, nr. 6, p. 137 ș. a. m. d.

La "Societatea de Măine" au colaborat și vechi luptători naționali care, după făurirea Unirii, și-au îndreptat toate forțele pentru realizarea idealului cultural. Totodată, revista a considerat ca o îndatorire sacră a susține transformarea în realitate a istoricelor hotărâri proclamate la Alba-Iulia¹⁵. În marea majoritate a articolelor scrise de reprezentanții generației de la 1918, putem depista unele continuități ideologice în mișcarea națională, continuități ce și trag seva din secolul al XIX-lea. Generația ce a înfăptuit Unirea, deși urmărea același scop cu generația imediat următoare, nu a dispus de timpul și de structura mentală necesară pentru a-și schimba dintr-o dată concepțiile. Reprezentanții ei se pronunță pentru răspândirea culturii în rândurile maselor populare, acordă o mare atenție personalităților: Avram Iancu, G. Barițiu, Al. Papiu Ilarian și alții. Aceste linii nu sunt altceva, la originea lor, decât vechi idei de sorginte iluministă și romantică, prelungite în spațiul cultural și politic al secolului XX. Așa cum am menționat într-un paragraf anterior, și acești reprezentanți ai generației mai sus amintite aveau credința că prin sporirea funcțiilor culturii se pot rezolva problemele cu care se confruntă societatea. În aceste probleme ei au inclus și problemele sociale. Edificator pentru această idee este articolul lui Ion Mehedințeanu, "Cultură pentru muncitori" (din anul 1926, nr. 5, p. 78) în care, din punct de vedere cultural și educațional, autorul se pronunță pentru ruperea granițelor ce despart societatea productivă în intelectuali și muncitori. N. Ghiulea, în cadrul rubricii "Buletinul Astei", publicat articolul *Învățământ pentru muncitori* (1925, nr. 48-49, p. 853). Este interesant faptul că el, și ca el mulți alții, pledează în continuare pentru sporirea funcțiilor culturale ale Astei, pentru rezolvarea problemelor sociale. Analogiile cu ideile întâlnite în mișcarea națională a românilor din secolul al XIX-lea sunt evidente, iar articolele de acest gen sunt numeroase.

Toate ideile menționate mai sus ne îndreptățesc să vorbim de un specific al intelectualității transilvănene. Acest specific, precum și marele prestigiu de care s-a bucurat generația de la 1918, au făcut să se perpetueze accentul pe ideea națională. Dar aceasta însemna în noua conjunctură politică mai multă manifestare a națiunii pe planul general european, o tendință de a se înscrie în universalitate.

Considerăm necesară o sumară prezentare a unora dintre cei mai de seamă reprezentanți ai generației care a înfăptuit Unirea cea Mare, mulți fiind și colaboratori ai "Societății de Măine". În primul rând, directorul revistei, Ion Clopoțel, a fost o adevărată personalitate în planul cultural-politic al acestei perioade. A fost însă mai ales un luptător pentru drepturile sociale și naționale ale poporului român. Cu studii la Viena și Budapesta, I. Clopoțel a participat, tânăr fiind încă, la cursurile de vară organizate de Iorga la Vălenii de Munte. În 1911 a fost chemat de Vasile Goldiș la Arad, unde a scris la ziarul "Românul". Închis la Caransebeș și Seghedin de autoritățile austro-ungare, a devenit, după 1918, redactor șef al ziarului "Românul". A mai colaborat la "Gazeta Transilvaniei", "Adevărul" și la ziarele socialiste "Dimineța" și "Patria". În 1918 a participat cu drept de vot la Adunarea de la Alba Iulia, ca reprezentant al Consiliului Național din Arad. A fost deputat de Făgăraș în Parlamentul României Întregite. Convingerile sale politice l-au făcut ca în 1930 să se înscrie în Partidul Socialist. A fost membru fondator, apoi președinte al Sindicatului ziaristilor români din Transilvania și Banat, inspector general al Munților Apuseni, un timp și rector al Universității muncitorești din Brașov (după 1944). Deși un mare luptător pentru egalitate și

¹⁵ S.d.M., 1931, nr. 2, p. 55.

drepturi sociale, n-a putut nici el evita accentul firesc care se punea pe latura națională. Alături de el au semnat articole eminentul istoric academician Ioan Lupaș, fost membru al marelui Sfat Național și secretar general al Resortului Culte și Instrucțiune Publică în Consiliul Dirigent, deputat de Săliște în primul Parlament al României Întregite, savant, publicist și profesor, Vasile Goldiș, care a început lupta încă din paginile ziarului "Românul" de la Arad, ales după 1918 și până la moartea sa, în 1934, președinte al Astrei. Pot fi amintiți, de asemenea, Silviu Dragomir, ales din 1928 membru al Academiei Române, fost secretar al Marii Adunări de la Alba Iulia, și profesorul Onisifor Ghibu, care a fost silit să petreacă, înainte de 1918, un timp în Basarabia, aducându-și contribuția la unirea acesteia cu țara, și mulți alții.

În câteva din articolele lor, reprezentanții generației menționate mai sus au supus atenției și problema religiei. Este necesară aici observația că ei nu au tratat probleme de dogmă. Sunt pomenite congresele sau sinodurile bisericești, făcându-se referiri cu precădere asupra implicațiilor lor politice. Totodată, datorită faptului că secole de-a rândul religia a fost un factor important pentru națiunea română din Transilvania, ei păstrează un mare respect pentru urmașii lui Șaguna, spre exemplu pentru episcopul Roman Ciorogariu, care, printre altele, a scris și unele articole în "Societatea de Mâine" (un semnificativ articol referitor la această problemă am găsit în paginile revistei, în primul an al apariției ei, articol al cărui autor e Onisifor Ghibu: "Rosturile politice ale vizitei patriarhului de la Ierusalim").

Tot la capitolul "politică" am inclus și articolele cu referiri la relațiile internaționale. Dintre autorii acestor articole, cel mai de seamă îl considerăm pe N. Dașcovici, profesor de drept internațional la Universitatea din Iași. În legătură cu politica externă au fost consacrate numeroase articole conferințelor Societății Națiunilor, conferinței dezarmării ș. a. m. d. Atât Dașcovici cât și alți autori au publicat în paginile revistei articole în care fac referiri la problemele cu care s-a confruntat societatea românească în special, dar și cea europeană.

În prima perioadă de existență, "Societatea de Mâine" și-a adus o contribuție importantă la politizarea problemei țărănești¹⁶. În ceea ce privește industria, orientarea revistei a avut similitudini cu doctrina socialistă, doctrină care se pronunța pentru industrializarea României în acea vreme. Iată ce scria Traian Nichiciu în articolul "Consolidarea industriei naționale"¹⁷: "... *industria noastră trebuie să formeze o parte integrantă a trupului națiunii, care să țină pasul cu înaintarea, dezvoltarea și creșterea acesteia din urmă*".

În perioada care a urmat, revista a acordat o tot mai mare atenție problemelor muncitorești, iar pentru planul extern și-a consacrat un număr mare de articole demascării fascismului, mai ales a fascismului german. Iată cum explică N. Tatu geneza nazismului german: "*clasele privilegiate (prinți, conți, nobilimea latifundiară, junkerii și toate celelate rase ale epocii wilhemiene adăpostite din umbră) aveau nevoie de un partid ca cel hitlerist pentru a zdrobi organizațiile așa de puternice ale proletariatului german și a nimici cuceririle democrației proletariene care reprezentau un mare pericol pentru existența și supremația lor în stat... Această nobilime a găsit un aliat prețios în mica burghezie înspăimântată de o criză fără sfârșit și de progresele politice ale muncitorilor*"¹⁸. Ce soluție

¹⁶ *Ibidem*, 1927, nr. 29-30, p. 375.

¹⁷ *Ibidem*, 1928, nr. 11-15, p. 28.

¹⁸ I. Clopoțel, *Amintiri și Portrete*, Editura Facla, Timișoara, 1972, p. 16.

propunea revista pentru rezolvarea acestor probleme? I. Clopoșel spune, în articolul "Organizatorii": "*Nu credem că socialismul mai poate fi astăzi pentru cineva o sperietoare. Socialismul nu este altceva decât problema economică însăși*"¹⁹. Asemenea idei au fost frecvent vehiculate în cadrul revistei, totuși nu s-ar putea afirma că ea și-a schimbat orientarea, cu toată preponderența doctrinei socialiste. Ea a rămas, așa cum afirma V. Goldiș în anul apariției ei: "*Revista aceasta nu servește nici partid, nici persoane, nici ideologii preconceptuate, ea este o tribună liberă, de unde toți aceia care au ceva de spus în legătură cu viața socială în general și îndeosebi cu cea românească, pot să-și propage credințele, întrucât acestea vor fi izvorâte din laboratorul gândirii întemeiate pe rezultatele relativ definitiv verificate ale științei*".

În perioada 1928-1941, găsim în cadrul revistei mai puține articole referitoare la dictatura regală și antonesciană, în mare parte și din cauza cenzurii, în schimb este interesantă trecerea care se face de la național la internațional pe planul evenimentelor politice. Devin dese articolele referitoare la cel de-al doilea război mondial, dar și mai dese protestele împotriva Dictatului odios de la Viena. Alte referiri se fac la Confederația Latină, la latinitate. În acest sens, în paginile revistei se reflectă orientarea factorilor politici spre Italia. Este des pomenită și Școala de la Roma. De fapt, mulți din colaboratorii revistei (Aurel Decei, Ștefan Bezdechi, Rodica Clopoșel) au fost membri ai acestui for.

Revenind la problema Dictatului de la Viena, trebuie menționat faptul că mulți dintre colaboratorii revistei s-au ridicat pentru apărarea dreptului poporului român: Ștefan Pascu, I. Clopoșel, V. Copilu Chiatră. În paginile revistei a apărut în aceste vremuri grele ideea de a se face din Timișoara și Alba-Iulia două centre ale românismului de unde să fie continuată lupta poporului pentru reîntregirea României. Sunt semnificative în acest sens unele articole, cum ar fi: "Către scriitori și cititorii «Societății de Mâine»", mesaj către bănățeni și ardeleni scris în numele direcției revistei²⁰, sau articolul lui I. Clopoșel, "Încredere în neamul românesc"²¹. Am găsit necesar, de asemenea, să amintim titlul articolului "O chemare dumnezeiască: lupta pentru libertatea românilor – spicuri din pastorală mitropolitului Ardealului"²². După o perioadă de acomodare, în anii 1942 și 1943 revista se adaptează la noile condiții și începe din nou lupta pentru libertatea națională, nu rareori cu mijloace de luptă împrumutate din arsenalul perioadei de dinainte de 1918. Explicația faptului că în 1941 găsim doar 3% articole politice nu trebuie să ne inducă în eroare (fig. 2). În sprijinul acestei afirmații aducem următoarele argumente: în primul rând, pentru perioada de sfârșit a anului 1940 și începutul lui 1941, intră în calcul una din cele două excepții referitoare la continuitatea revistei. Ea a fost

18%; interzisă în această perioadă de legionari. În al doilea rând, se poate aduce argumentul cenzurii și al greutăților de organizare, al contextului politic care a făcut ca publicarea unor articole politice să nu poată fi permisă. Ele au fost deseori înlocuite cu articole-poezii și articole-proză²³. O situație similară am depistat în 1944. Datorită lipsei unor componente, aici

¹⁹ Și în special a problemelor speciale din Munții Apuseni.

²⁰ S.d.M., 1924, nr. 4-5.

²¹ *Ibidem*, 1934, nr. 6, p. 108.

²² *Ibidem*, 1924, nr. 14, p. 14.

²³ *Ibidem*, 1941, nr. 4, p. 68.

metoda cantitativă nu poate fi aplicată. În rest, procentajul articolelor politice este relativ echilibrat, cu ușoare tendințe de creștere între 1926-28, 1934 și 1938-39. Cel mai ridicat procentaj rămâne însă în anul 1945, anul unor mari schimbări politice în viața României. Bizuindu-ne pe acest argument, putem afirma că, în cazul în care condițiile i-ar fi permis să apară și în anul 1944, un procentaj mare pentru politică s-ar fi păstrat în paginile revistei și în acest an (fig. 2).

La o primă vedere ar părea surprinzător faptul că în anul 1932 (vezi fig. 17) scad brusc articolele cu tentă politică, pentru ca în perioada ce a urmat (1933) să revină la nivelul anului 1930. Excepția anului 1932 se poate însă explica prin apelul la conținutul articolelor, prin faptul că "Societatea de Mâine" a încercat să rămână o revistă de largă informație obiectivă, să se desprindă de conjunctura politică. Ruperea de politică a factorilor culturali și științifici a fost una din tendințele perioadei interbelice. Nu se poate nega că și la "Societatea de Mâine" au existat încercări de acest fel. Nu se poate însă nici afirma că aceste încercări au și reușit, după cum am văzut din demonstrațiile anterioare și din apelul făcut la conținutul articolelor.

Ca o tendință generală, fără însă a-i fi caracteristică, vom observa, din a doua perioadă de existență, o sensibilă creștere a procentajului articolelor cuprinse în cadrul domeniului filologic: teorie literară, recenzii, poezii și proză (vezi fig. 4 și 5, unde însă am observat și o întrerupere pentru perioada 1936-38). Privite în decursul celor 21 de ani de apariție, articolele cuprinse în sfera politicii ocupă următorul procentaj: 1924 - 17%; 1925 - 11%; 1926 - 21%; 1927 - 18%; 1928 - 12%; 1929 - 12%; 1930 - 12%; 1931 - 16%; 1932 - 6%; 1933 - 14%; 1934 - 2%; 1935 - 12%; 1936 - 13%; 1937 - 16%; 1938 - 21%; 1939 - 18%; 1940 - 14%; 1941 - 3%; 1942 - 16%; 1943 - 8%; 1944 - 0%, 1945 - 40%. Cele mai mari procente pot fi depistate în 1926, an în care revista a căpătat un puternic avânt, în 1934, ceea ce este explicabil, la fel în 1938 și în 1945. Așa cum am mai afirmat, celelalte variații se pot explica prin diferiți factori legați de conjunctura de apariție și prin tendința generală a revistei (fig. 17). În concluzie, se poate afirma că "Societatea de Mâine" nu a neglijat niciuna din problemele economice sau politice ce se aflau în acea vreme în fața României, oferind mereu soluții constructive.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

- Bagdasar, N., *Din problemele culturii moderne*, București, 1931.
- Bagdasar, N., Herseni, T., *Istoria filosofiei moderne*, Tiparul universitar, București, 1938, vol. V.
- Clopoțel, Ion, *Amintiri și portrete*, Editura Facla, Timișoara, 1972.
- Clopoțel, Ion, Papiu Ilarian, Al., *În fața problemelor românești contemporane*, Editura Alba Iulia, 1939.
- Clopoțel, Ion, *Sociografie românească*, Editura revistei "Societatea de Mâine" Cluj, 1928.
- Găvănescu, I., *La o răspântie a istoriei naționale, Orientare asupra politicii culturale a României întregite*, Iași, 1923.

-
- Gusti, D., Herseni, T., *Elemente de sociologie, Cu aplicări la cunoașterea țării și a neamului nostru*, București, "Adevărul", 1937.
- Herseni, T., *Ce este sociologia?* Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
- Joja, C., *Studii de filosofie a științei*, Editura Academiei, București, 1968.
- Lapedatu, Al., *Politica Partidului Național și organizațiile liberale de peste Carpați*, București, 1924.
- Micu, D., *Gândirea și Gândirismul*, Editura Minerva, București, 1975.
- Neamțu, O., *Cultura ca acțiune socială*, Editura Politică, București, 1977.
- Ornea, Z., *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, Editura Eminescu, București, 1976.
- Petrescu, N., *În memoria lui G. Bogdan Duică*, București, 1943.
- Pușcariu, S., *Memorii*, Editura Politică, București, 1984.
- Tănase, Al., *Cultură și civilizație*, Editura Junimea, București, 1977.
- Teodor, P., *Evoluția gândirii istorice românești*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1970.
- Todosia, M., Saizu, I., *Cultură și economie*, Editura Junimea, București, 1986